

O ABORDARE DIN PERSPECTIVĂ DIALOGICĂ A ROMANULUI ZBOR FRÂNT DE VL. BEȘLEAGĂ

Sergiu COGUT,
lector universitar, UPS „Ion Creangă”

Zbor frânt este, în opinia noastră, un roman ce poate fi apreciat ca ieșit din comun, absolut neordinar pe fonul celorlalte pânze epice ale timpului, aparținând prozatorilor basarabeni contemporani. Această unicitate îi este asigurată și de faptul că autorul, în mod intuitiv, a recurs în elaborarea lui la utilizarea diferitelor structuri dialogale. Astfel, după cum afirmă criticul literar, prof. univ. dr. hab. Al. Burlacu în studiul său consacrat romanului lui Vl. Beșleagă și intitulat *Drama zborului frânt*, „unul și același eveniment este reluat și abordat din diverse perspective, cu reveniri și amplificări, afirmări și negări, anticipând, într-un fel, construcția întregului roman la diferite niveluri esențializate și centrate pe relații antitetice dintre *cei doi frați*, *două maluri*, *două lumi*, *două timpuri*, chiar *două nopți* etc. Acestea, la rândul lor, se includ într-o rețea de interrelații foarte complexe. Complexitatea acestor relații e accentuată de alternarea tehnicilor narative foarte variate. Timpul, dilatat sau comprimat, ia în roman formele prezentului și trecutului, definind fie un timp obiectiv, fie unul subiectiv, dar și un timp al acțiunii și un altul al narării etc. Sunt modalități ce într-o operă deschisă accentuează și sugerează inepuizabile forme și ipostaze ale modului existențial, mai exact, ale *zborului frânt*. De aici și deschiderea romanului către neașteptate interpretări, uneori insolite și inedite chiar pentru autor. Această deschidere către noi realități existențiale e stimulată de parti-

cularitățile mecanismului de simbolizare și de varietatea structurilor dialogale” [1, p. 39-40]. În această ordine de idei, același critic precizează că protagonistul romanului, Isai, care ne este prezentat în ipostazele de copil și de adult, se află „...mereu într-un dialog dintre *Eu-Acesta* cu *Eu-Acela*” [1, p. 25]. Acest fapt este confirmat în următorul fragment: „Poate de bună seamă mă jucam, eram tânăr – treisprezece ani, ce vrei? – și-mi plăcea să mă joc. Odată chiar i-am zis: „Bre Timoșa, zi-i căpitanului să-mi deie măcar un pistol să am și eu armă”. Timoșa dădea din cap: „Nu se poate! Or întreba aceia: de unde l-ai luat?... Nu se poate...” Apoi, odată, când m-a condus șchiopătând la mal, m-a oprit, mi-a pus mâinile pe umăr și mi-a zis: „Mi se pare că tovarășul căpitan nu prea crede ce spui tu...”. Am simțit că prinde a se-nvărti lumea cu tot cu mine. „Cum: nu crede?!”, „Da, nu crede... adică nu crede tot ce-ai spus...” (Acuma, după ce-au trecut atâția ani, îmi dau seama că nici nu putea altfel căpitanul: cum să-l creadă pe un băiețaș ca mine care trece la dușman, aduce știri – cine știe ce fel de știri? Or fi ele bune sau nu, dar că-s drepte nu se știe, că eu nu prea pricepeam multe, băietan, ce vrei? – dar atuncea parcă m-a lovit în inimă: „Așa? Nu crede?! Nu crede ce-i spun eu?” și m-a prins un fel de ciudă față de dânsul.)” [2, p. 230-231], precum și în secvența aceasta: „Deodată își dă seama Isai că vorbește nu cu cineva străin, ci cu feciorul lui – numai și-l închipuise mare,

așa cum a fost el atunci – și întoarce vorba: „Ascultă, fiule, am să-ți spun adevărul. Tot cum a fost și l-am simțit la anii aceia. Așa ai să înțelegi mai bine întâmplările prin care am trecut, vârtejul vremii care m-a trântit cu capul în jos în bulboana neagră dintre viață și moarte. Ascultă și caută să pătrunzi adâncimea lucrurilor și să nu te împiedici de un fir de colb, ca nerozii care se anină de un cuvânt al omului și caută să-l umfle, să-l răsucescă și să-l întoarcă în fel și chip, cuvântul, după firea lor plină de răutate și să-l îngroape pe om lăsând uitării bunătatea și suferințele lui...” „Am să încerc, tată...” „Și nu atâta pe mine, cât vremea s-o înțelegi, că au fost grele tare vremurile, acum îmi dau seama... Dar atunci, atunci multe nu le pricepeam... Și totuși, așa neștiutor, boboc cum eram, m-a dus capul să-i fraieresc pe nemți, adică pe domnul ofițer (așa ziceam eu că l-am păcălit, amu care pe care a păcălit, vezi și tu, că dacă el m-a trimis dincoace, știut că credea că el m-a păcălit pe mine). Ei, dar atunci eram grozav de mândru că am pe malul cela, dincolo, un apărător așa de tare, și tot trăgeam nădejde că am să scap de sub ochii lui, și am să ajung în satul mătușii și am să-l găsesc pe frate-meu...” [2, p. 232-233]. Acest dialog imaginar cu fiul său, de fapt un solilocviu dialogizat al lui Isai, este utilizat de autor pentru a reliefa discordanța în gânduri și în sentimente dintre *Eu-Acela*, copilul de treisprezece ani, și *Eu-Acesta*, adultul Isai, devenit deja el însuși tată și avînd o singură dorință ca măcar fiul său să-l creadă și să cunoască tot adevărul despre cele întâmplate cu dânsul la vârsta cea fragedă.

Alte solilocvii dialogizate, ca de pildă acesta: „Ia, măi Ile frate, ce spaimă am tras. Mai să intru în pământ când m-am trântit jos. Dar să nu mă crezi un fricos! Tu te-ai dus cine știe pe unde și nu te-ai temut, să știi că nici eu nu mă tem. Chiar dacă este cineva! Să vie să stau de vorbă cu dânsul! Ce caută pe aicea? Ce vrea de la mine? Ducă-se în

drumul lui și lase-mă pe mine într-al meu. Mă duc să-mi caut fratele... Pe tine, Ile... Iar tu, dacă ai chef de război, du-te la război, și pe mine lasă-mă-n pace... Auzi? Lasă-mă-n pace!” [2, p. 92], sunt folosite de prozator pentru a accentua conflictul dintre Isai cu dragostea lui de patrie și de neam, de familie și societatea dușmănoasă, turmentată de febra conflagrației, căci, după cum susține criticul Al. Burlacu, în acest roman avem „o contrapunere a individului unei societăți total ostile și agresive” [1, p. 37]. Această neînțelegere și înstrăinare a lui Isai care se dovedește incapabil de a acționa împotriva spiritului gregar se accentuează în urma celei mai mari dezamăgiri din viața unui om care e trădarea venită chiar din partea fratelui, căci atunci „când se gândea Isai mai vartos: dar ce-i aceea vreme, ce-i aceea soartă? nu se știe de ce în fața ochilor îi răsărea Ile, frate-su, și de acum nici din vreme, nici din soartă nu mai rămânea nimic, ci rămânea Ile, și Ile era vinovat de toate. Pentru dânsul a trebuit să treacă prin foc, să-și puie viața în primejdie și dacă nu s-a prăpădit atunci și a rămas viu, a rămas numai ca să rămâie, doar ar face și el umbră pământului. Așa i se părea, așa se gândea Isai: pentru Ile s-a nenorocit – și atunci, și mai pe urmă” [2, p. 221].

Solilocviul dialogizat ce urmează reflectă lupta interioară a protagonistului, în cadrul căreia el se ceartă pe sine pentru faptul că nu a putut da dovadă de tărie sufletească și de curajul de a minți în cazul când minciuna l-ar fi salvat de chinurile cumplite ce îl așteptau, el nimerind în captivitate la naști. Astfel, iată ce ne mărturisește eroul: „Când mi-a legat mâinile, nu mă durea, dar după ce-am mai mers puțin, fără să vreau, încercând să dau din mâini ori când să mă prăval ori să mă feresc de ceva, căutam să mă feresc, ori să mă sprijin, și atunci mă izbeam să întind măcar o mână să mă apuc de ceva, să mă țin, și nu puteam, ci numai sfoara îmi intra mai tare

în piele, mă tăia și mă ustura al dracului. Într-un loc am ieșit la o cărare netedă, am mers pe ea o bucată de vreme și nu știu cum că n-o vedeam, dar parcă o știam, cărarea (avea coturi – le simțeam dinainte și făceam după ele – poate cărarea singură mi le arăta?), parcă mai mersesem pe ea, și mergând m-am gândit că poate cărarea duce spre sat, și nici n-am băgat de seamă cum am cotit și am apucat spre sat. Da, vor să mă scoată din mijlocul lor, așa cu ochii legați, și să-mi deie drumul să mă duc (să mă duc? unde să mă duc? – în sat – în sat? or să mă lase ei în sat? – de ce să nu mă lase? pentru că știu că nu ești de aici, ești de dincolo – de dincolo? dar nu le-am spus că-s de dincolo – ba le-ai spus – când? nu ții minte? – de ce dracu n-am putut să țin una până la urmă că-s de aici și caut vaca? acum mi-ar fi dat drumul și...)” [2, p. 133-134].

Ultimul solilocviu dialogizat pe care îl vom analiza ne demonstrează dragostea lui Isai față de familia sa și grija pe care în mod natural fratele mai mare o poartă fratelui mai mic plecat în căutarea calului lor de care aveau toți mare nevoie în circumstanțele foarte dificile în care le-a fost sortit să trăiască. Așadar, protagonistul romanului își exprimă puternicele sentimente pe care le are față de familie și în special față de fratele mai mic în felul următor: „Măi frate Ile! Unde ești, măi băiete, că iaca m-am pornit să te caut și am lăsat-o pe mama singură, sărmana. Și nici nu vrei să știi măcar cât se chinuie cu sora, că-i bolnavă, s-a rupt nu știu ce într-însa de când cu bombele și sare uneori din pat (ce pat? nici nu-i pe ce dormi acolo, dormim prin poiețele, șoproane, dar mai mult pe afară), mama o apucă și o ține cu mâinile să nu cadă, că poate să cadă de slabă ce-i, a rămas numai umbra de dânsa, săraca. De te-ai face s-o auzi cum întreabă: „Dar a venit Ile? L-a adus pe Suru?” Mama îi spune că de-amu vii, ești aproape. Ea: „Și atunci,

mamă, l-om înhăma pe Suru, ne-om sui în căruță și ne-om duce acasă?” Mama dă din cap, iar pe obraz îi curg lacrimile șiroi... Măi Ile, măi! Cum ai putut tu să te duci? Atâta vreme de când te-ai dus și nici o veste nu ne dai, nici unde ești, nici ce faci! Iaca m-am pornit să te caut, am lăsat vaca să ne-o pască alții. Mama crede c-am venit numai pân' acasă, la bunelul. L-ai găsit pe Suru? Numai pe urme puteai să-l găsești. Așa l-ai găsit? Știam că pe urme ai să-l găsești. De când cu chironul bătut în copită pășește oleacă strămb, dar nici nu cred să se fi dus departe neamțul cu dânsul... Dacă a trecut pe la pod, tot în sus o fi luat-o, pe drumul Chișinăului... și din toate urmele... o găseai pe a lui. Zici că erau multe urme? și de cai, și de căruțe, și de mașini? Dar cum de-ai găsit-o pe a Surului? Ai găsit-o? Când m-ai chemat după colțul casei și mi-ai spus că te duci să aduci calul înapoi (să-l găsești, să-l furi, să faci tot ce-i putea, numai să-l aduci înapoi, că fără cal ce ne facem noi cu mama?), și-am spus, băiete, ce să faci? Să nu te bagi cumva iară între dânșii. L-ai găsit, sui călare (ori mai bine du-l de dârlog), vino până la mătușa, bagă-l în grajd, ascunde-te și așteaptă! Așteaptă până s-or duce nemții, așteaptă, nu te porni. Cum să te pornești amu? Vezi muscalii lui bunelul ce-au pățit? Ei, că-s soldați și știu ce și cum, tot i-a simțit neamțul și pe Tokombaiev acela care m-a prins de gulerul cămășii și mă târaia și zicea că-s spion și mi-a luat jumătatea de binoclu, l-au lăsat în Nistru cu tot cu neamțul prins, pe care-l ducea pe calul lui. N-a putut trece! Așa și tu – să șezi până s-or căra de aici, și atunci... Să șezi la mătușa, că eu am să vin...” [2, p. 89-90].

O altă structură dialogică depistăm în memorabilul episod al dialogului-polemice dintre cei doi frați în ipostaza de naratori care îi povestesc unui om, la o beție, „despre cum a încăput Isai pe labele neamțului și pe unde l-a dus” acesta. Propunem acest fragment din dialogul în

cauză, menit să evidențieze dorința prozatorului Vl. Beșleagă de a-și convinge cititorul referitor la autenticitatea celor relatate, unul dintre naratori, și anume Ile, căruia tot Isai i-a povestit mai înainte această întâmplare, corectând greșelile fratelui său care, narând-o acum celui om pe care, „se vede că-l strigasă de pe drum”, încâlcește faptele, căci a uitat de atuncea: „A văzut Ile că Isai îi cam ciocnit, dar când l-a auzit povestindu-i omului acelaia... că el, Isai, cum a văzut neamțul la spatele lui, a rupt-o de fugă, dar s-a împiedicat de ceva și a căzut și neamțul a alergat, l-a prins, l-a legat cu o curelușă și l-a dus cu dânsul, – când a auzit asta, Ile a sărit cu gura (apucase a răsturna și el niște pahare pe gât și tot cerca să muște dintr-o coadă de ceapă): „Măi Isai, măi, nu-i drept ce spui. Ascultă, bre omule, să-ți spun eu cum a fost. Și către om: când l-a văzut pe neamț, la spatele lui, nu să fugă, dar nici să țiuie n-a țiuut. S-a trântit jos și s-a apucat de pânțece și a început a plânge și a striga că i-i foame” [2, p. 94].

Dintre construcțiile hibride depistate de noi în roman, remarcăm următoarele: „Isai se îndreaptă de spinare (iar și-a înșângerat unghia – afurisita, că mai bine ar cădea cu tot cu deget!) și pornește ome-nește mai departe” [2, p. 91], în care exclamația „...afurisita, că mai bine ar cădea cu tot cu deget!” e rostită de vocea eroului care întrerupe relatarea naratorului-autor, prozatorul recurgând la ea pentru a mări gradul de intensitate a durerii fizice a protagonistului, veridicitatea ei neputând fi pusă la îndoială; cealaltă construcție hibridă pe care am dori să o reliefăm se conține în enunțul „Isai se uită mirat, le cunoaște – is ouăle pe care le-a luat de la babă – lunguiețe, ascuțite la un capăt și gălbui, dar de ce-s așa de mari?” [2, p. 111], în care descrierea ouălor „lunguiețe, ascuțite la un capăt și gălbui” și propoziția interogativă „dar de ce-s așa de mari?” aparțin vocii eroului care astfel își exprimă reacția la vă-

zul acestor ouă pe care „le cunoaște”, dar de care nu are nevoie.

În ce privește cuvintele bivoce care contribuie la creșterea forței expresive a discursului narativ, menționăm următoarele: cuvântul „cuminte” din enunțul „Și mai totdeauna femeia își aducea aminte cât de *cuminte* a fost Isai pe când era băietan, și zicea că nu degeaba a vrut să-l gătuie mamă-sa, și nu degeaba a fugit el peste front, că de astă parte totuna l-ar fi găbjit, și că, poate, era mai bine dacă nu-l mânau valurile la mal”. „Vorbele astea, ne informează prozatorul, i le spunea mai ales atunci când Isai venea acasă ori prea vesel, ori prea târziu, pentru că se întâlnea ba cu unul, ba cu altul, și el, om lumet, nu putea trece pe lângă oameni cum treci pe lângă parii gardului...” [2, p. 20]. Acest cuvânt bivoce a fost remarcat de prof. univ. Al. Burlacu în studiul deja citat de noi, dedicat capodoperei lui Vl. Beșleagă. Alt caz de bivocalitate îl depistăm în legătură cu îmbinarea „a spune minciuni” din fragmentul „...când se întâmpla să vorbească Isai cu cineva de vremea aceea și era și ea (soția lui – *n.n.*, S.C.) de față, numaidecât îi striga: „Dar mai taci odată cu nemții tăi, că mi-ai umflat capul! Crezi că tare le trebuie oamenilor să știe? Măcar dac-ai fi făcut vreo treabă acolo, dar așa numai lauda de tine!” și se ducea luând copiii cu dânsa să nu învețe și ei de la tatăl lor a *spune minciuni*” [2, p. 130]. Expresia evidențiată de noi face parte, dar numai aparent, din relatarea autorului: „...se ducea, luând copiii cu dânsa...”, deoarece în realitate ea exprimă atitudinea soției lui Isai față de această dureroasă amintire a lui din copilărie, atitudine care, de fapt, vine în contradicție cu realitatea, căci neagă veridicitatea unui eveniment autentic.

În concluzie, încă o dată subliniem locul și importanța pe care și le-a rezervat această proză a lui Vl. Beșleagă, inclusiv prin faptul că e unul din puținile noastre romane pretabil la o analiză din perspec-

tiva teoriei dialogismului formulată de Mikhail Bahtin în secolul trecut și care se bucură de mare popularitate în lumea științifică contemporană. Trebuie remarcat, însă, și faptul că prozatorul basarabean a reușit să illustreze prin *Zbor frânt* această teorie în mod intuitiv și totodată disproporționat, adică fără a fi cunoscut la momentul el-

borării romanului său tratatele științifice ale marelui teoretician literar din Rusia.

Referințe bibliografice:

¹ Burlacu Al. *Texistențe*. Vol. I. *Drama zborului frânt*. Chișinău, Ed. „Elan Poligraf”, 2007.

² Beșleagă Vl. *Zbor frânt. Ignat și Ana*. București, Chișinău, Ed. „Litera Internațional”, 2004.

ȘAPTE PERSONAJE ÎN CĂUTAREA UNUI AUTOR

Margareta TĂTĂRUȘ,
coordonator Secția pentru copii și tineret,
Biblioteca Județeană „Duliu Zamfirescu” Vrancea

Motto: „*În definitiv, mi-am zis, de ce n-aș reprezenta ineditul caz al unui autor care refuză să dea viață unor personaje ale sale, născute vii în fantezia sa, și cazul lor, al acestor personaje care, după ce li s-a insuflat viață, nu se resemnează să rămână în afara artei? ...și să vedem ce-o să iasă...*”

Luigi Pirandello

Trecând cu privirea și cu gândul prin dramaturgia lui Pirandello care, în opinia lui Alice Georgescu este un dialog al culorilor tari, puternice și mereu surprinzătoare, căci hohotul de râs poate fi, precum într-o indicație a autorului, și hohot de plâns, pe când lacrima și zâmbetul (ironic) se pot îngemăna pe negândite¹, gândul și sufletul m-au dus la căutarea permanentă care există în viața noastră, a bibliotecarilor. M-a dus acest gând năstrușnic și la ideea că există mai multe fețe și mai multe personaje

într-un singur autor. Autor care, pentru a trăi împreună cu acestea toate, are nevoie, nu numai de minte ascuțită, cât mai ales de suflet deschis.

Citind, zilele acestea, piesa scriitorului italian *Șase personaje în căutarea unui autor*, mi-am dat seama care va fi titlul acestui mic eseu despre bibliotecar. Cu o mică modificare. În urma analizei temei propuse și parafrazându-l pe Luigi Pirandello, am constatat că există șapte fețe și șapte personaje, care trăiesc împreună, în același om și călătoresc împreună în căutarea identității lui: aceea de bibliotecar. *Să vedem ce-o să iasă...*

Voi porni această demonstrație începând cu un extras dintr-o scrisoare postată pe blogul *PROLIBRO* (<http://prolibro.wordpress.com/2008/10/06/bibliotecaa-doua-familie>), scrisoare ce aparține unei foste cititoare a bibliotecii noastre. E o scrisoare târzie, care se numește *Biblioteca... a doua familie* și care ne amintește că bibliotecarul este un *membru nevăzut* al fiecărei familii și că munca pe care o facem cu drag, rămâne sădită adânc și în timpul, și în sufletul *familiei* noastre de cititori.

¹ Georgescu, Alice. *Luigi Pirandello – Un autor dificil?* Postfață în: Pirandello, Luigi. *Șase personaje în căutarea unui autor*. – București : Art, 2008. – P. 407-413.